

שזרם לארץ-ישראל בתקופת המנדט ואת כספי המגביות, המלוות והשילומים שזרמו אליה מאז קום המדינה; הללו סיפקו את חומר-הדלק הבסיסי של הצמיחה הכלכלית. התלות המכרעת בזרימה שוטפת של ההון ובמקורותיו הטביעה חותם עמוק ובלתי-נמחה על הפוליטיקה ה"יישובית" ועל האי-דיאלוגיה ה"יישובית", ולא פחות מכך על המדיניות, האידיאולוגיה והמשטר הכלכלי של מדינת-ישראל. ההון, שבדרך-כלל זרם בלי התחשבות בגורם הרווחיות ולא כהון-השקעה פינאנסי המחפש רווחים מהירים, איפשר ל"יישוב" להתגבר על קשיים אוב-ייקטיבים גדולים, כגון היעדרו של שוק פנימי גדול ומשטר כלכלי מנדטורי שהטיל הגבלות של מכסים, מטבע ומיסוי על הכל-כלה ה"יישובית". זרימת ההון הונעה על-ידי גורמים שמחוץ לכלכלה. הגידול הדמו-גרפי כתוצאה מהגירה הרחיב את השוק

נכרות והסתגרות—כל אלה קיבלו אז את פניה של "עליה" לא-סלקטיבית, חסרת מוטיבציה חלוצית או לאומית, משפחות גדולות ועניות, קצתן משרידי היהדות האי-רופית וקצתן מארצות המוגדרות כ"בלתי-מפותחות". אין לשכוח גם את תקופת המחסור והצנע ואת מיעוט המשאבים החמ-ריים.

ד"ר שטרנברג אינו מתעלם מן הסיבות שהצמיחו את הקשיים, אך ניכר בו שעודו דואב על היחס הקר שזכו לו ה"עולים" במחנות, מחנות שהיו עולם סגור של סבל ובדידות. הוא מתאר כמה מן העובדים המר-כזיים של השירות הרפואי, שראו בעבודתם שליחות אנושית וייעוד לאומי, ומעמידם לעומת פקידי המשרדים, עד שהוא נמצא פוער תהום בין ה"מתנדב" לבין "ממלא-התפקיד", ובסופו של חשבון בין "חלוציות" ל"ממלכתיות". שורותיו ספוגות געגועים על תורה-זהב של ה"חלוציות". אגב כך מתעלם הכותב מן העובדות שמביא הוא עצמו באשר לחלקם הדל של ארגונים וולונטאריים בקליטת העליה.

חידת הצמיחה הכלכלית

הדגם של הכלכלה הישראלית הוא דגם יחיד-במינו בעידן החדש: תהליך של צמי-חה כלכלית המעביר בתוך יובל-שנים ארץ תת-מפותחת לדרגה של משק תעשייתי וטכ-נולוגי תוך כדי קליטתה של הגירה רחבת-ממדים. המפתח לחידה כלכלית זו הוא באיכות האנושית של אוכלוסיית ההגירה, ובמידה לא מעטה גם במוטיבציה האידיאית והנפשית של תהליך הקליטה וההתערות בארץ. אך מפתח זה אין די בו לפתרון החידה של הצמיחה הכלכלית בארץ-ישראל המנדטורית ובמדינת-ישראל. יש להוסיף עליו את ההון—בין הציבורי ובין הפרטי—

* דוד הורוביץ: חידת הצמיחה הכלכלית / מחקר הדוגמה הישראלית; עברית: יוחנן עומרי; ספרית פועלים / ספרי דעת זמננו, 1973; 155 עמ'.

	ספרים חדשים בהוצאת דביר
8.90	ויליאם פוקנר הדב — הראשונים
8.90	א.ת.א. הופמן האחוזה העלמה דה סקודרי
11.—	ק.ג. יונג האני והלא מודע
11.—	ק.ג. יונג הפסיכולוגיה של הלא מודע
	בכל חנויות הספרים

העובד (והלא-עובד) על-ידי שהיא מעניקה לו אפשרות ממשית ואפקטיבית—דווקא מ־שום שאין זו כלכלה קומוניסטית—להיאבק על שיפור רמת-חיי המתבטאת בשכר ריא־לי, שירותים חברתיים וכו'.

ד"ר גיורא לוטן, בעבר מנהלו של המוסד־לביטוח־לאומי, סבור כי מדינת־רווחה היא אידיאל רצוי שהחברה הישראלית נמצאת באמצע הדרך למימושו. לצערי, אין זה ברור מתוך ספרו איך מצטיירת לו המערכה הכו־ללת והשלמה של מדינת־הרווחה, מה המכ־שולים הניצבים בדרכה של החברה הישר־אלית אל מטרה זו. אין גם התיחסות לשאלה המכרעת אם כינונה של מדינת־רווחה "מוש־למת" יהיה אמנם פתרון מוחלט לשאלות של מצוקה, פער, אי־שוויון, ניצול כוח־עבודה וכו'. כלומר: חסרה התיחסות בקר־תית לדגם של מדינת־הרווחה, למצע שלה ולמתנגדיה מן האגף השמרני ומן המחנה הסוציאלי־מארקסיסטי.

ספרו של ד"ר לוטן, שעת־הזה ראה אור, ודאי נמסר לדפוס לפני זמן־מה, שאם לא כן קשה להבין איך לא ניכרים בו רישומיה של התמורה רבת־המשמעות בגישתה של המדי־ניות הסוציאליט הישראלית ובתהודתה הצי־בורית הרחבה מאז 1970. ספרו של ד"ר לוטן מציע—וכאן ערכו ותועלתו—סקירה מקפת ושלמה של יסודות המדיניות הסוצי־אלית במדינת־ישראל אגב נקיטת עמדה כלפי הקיים וכלפי הצריך להתרחש. אכן, השינוי הבולט ביותר בתחום המדיניות ה־חברתית במדינת־ישראל היה אולי המעבר מאידיאולוגיה סוציאליט למדיניות סוציא־לית הדרגתית, פראגמטית, ממשית, ששלמה את לבה בעיקר לפועל המאורגן וזיפתה אותו בשלל רציני של הישגים סוציאליים־כלכליים. המדיניות הסוציאליט בישראל צ־ריכה היתה להתגבר על מוטיבציות אידי־אולוגיות, שרידים של פוריטאניות חבר־תית, הגירה המונית מהירה, שאיפה לצמיחה כלכלית מואצת ותקציב דל לשירותים סו־ציאליים כדי להתקדם מאז שלהי שנות ה־50 ועד היום ממדיניות־סעד למדיניות של רווחה.

הפנימי ואת התשתית האנושית, אך יותר מכל יכלה האוכלוסיה להשקיע הון במא־מצי־פיתוח ותהליכי־צמיחה תוך חתירה לרמת־חיים גבוהה הרבה יותר מן המקו־בלת בארצות שכנות.

כמו בספרים הקודמים של דוד הורוביץ ובמאמריו, בעיקר מאז סיים את תפקידו כנגיד בנק־ישראל, הריהו אופטימי באשר לרמת־החיים של כל מיגורי האוכלוסיה בארץ וסבור כי "אם ל־96% מהמשפחות יש מקורים חשמליים... קשה לראות בהם אביונים" וכי כסי־העוני בחברה הישרא־לית הולכים ומצטמקים. כן סבור הוא כי מדיניות ממשלתית מכוונת בין 1967 ל־1971 הביאה להפחתת הפער החברתי והכלכלי בין חלקי האוכלוסיה השונים.

אם גם נותן ד. הורוביץ תשובות ברורות וממצות בהחלט לחידת הצמיחה הכלכלית, קשה לומר כי השיב תשובות שלמות ומספ־קות על השאלה איך השפיעו תהליכי הצמי־חה ומקורותיה על דפוסי החברה הישראלית ועל מבנה המשטר במדינת ישראל; ספק גם אם נתן בידינו תיאור שלם של תהליכי הגי־דול והצמיחה עצמם.

בדרך למדינת־הרווחה

מדינת־הרווחה היא דגם של הסדר חברתי חדש שתכניתו עלתה רק בראשית שנות ה־40 של המאה. תכנית בווריג' הציעה רק שני יסודות של המערכת הכוללנית. מובן אפוא כי "מדינת־הרווחה" עדיין איננה דגם חבר־תי־ממלכתי מצוי כי אם רצוי, שמספר לא מבוטל של מדינות הדמוקרטיה המערביות חותרות בקצב זה או אחר להגשמתו מתוך אמונה שמדינת־הרווחה היא המסוגלת לשמר את חירויות הפרט עם הקנין הפרטי (יחד עם צורות הקנין האחרות) ובתוך כך גם לשפר במידה ממשית את תנאי־חיי של האדם

* גיורא לוטן: בדרך למדינת הרווחה/מדי־ניות סוציאליט בישראל בשנות ה־70; עם עובד/ספרית אפקים, 1973; 204 עמ'.